

Käfer István

MAGYAR-SZLOVÁK JEGYZETEK

"A magyarok a szlovák politika végzete"

/Vladimír Mináč/

I. Napjainkban ugyancsak íródik a történelem. Először került sor a szlavisták kongresszusára Európa jogilag egyik legfiatalabb államában, ahová először jöttek régi-új szláv államokból, mint Szlovénia, Horvátország, Macedónia. És először jöttek Oroszországból, Fehéroroszországból - és Csehországból is. Olyan friss mindez, hogy amikor tavaly ősszel a nemzetközi komité olaszországi ülése elfogadta a mostani részles programot, még a kötőjeles föderáció keleti felének küldöttei vállalták a zökkenőmentes lebonyolítást. Ami nem kis dolog, hiszen 33 országból 1100 résztvevő érkezett, és ennyi volt a bejelentett előadások száma. Két főiskolai diákkotthon, belső menetrend szerint közelekedő autóbuszok, 19 előadóterem, büfék, pénzváltó – az Istropolis Központ, majd Dévény, Nyitra, Pöstyén, Túrócszentmárton a szakmai kirándulások színhelyei. Mindehhez járult több kötetnyi előkészített publikációs és dokumentációs segédanyag, a Matica slovenská Slovensko című lapjának kü-

lönszáma, sőt a technika jóvoltából naponta megjelenő "Hírek és információk".

A lebonyolítás sikeres, az ellátás nem fényűző, de színvonalas volt. A kongresszus jelentőségének ismeretében megjelent az államfő, bekapcsolódott a kultúra minisztere, kormánytagok, a közélet számos magasrangú képviselője. A rendező ország eredményeinek bemutatása volt a kongresszus célkitűzése, a nyelvtudomány, az irodalomtudomány, a történelem, a régészet és az etnográfia területén. Persze, mindezt a szlavisztika keretében. A szlavisták nemzetközi bizottsága 1990-ben Bonnban az alábbi témaköröket hagyta jóvá: Nagymorávia és a szlávok az európai történelem és kultúra összefüggéseiben; A humanizmus, a reneszánsz és a barokk a szlávoknál; A szláv nemzeti ébredés a XVIII-XIX. században és nemzetközi összefüggései; A szláv népek, nyelvük, irodalmuk, folklóruk, művelődésük és humán tudományaik a XX. században; A szlavisztika a humán tudományok

rendszerében, tárgya, története, módszere és eredményei. A rendező ország négy ke-rekasztal-beszélgetéssel hangsúlyozta a kutatások időszerűségét: A szlovákok etnogenezise – a nagymorva hagyomány a szláv népek történetében; A szlovák-cseh kapcsolatok a történelmi átalakulásban; *Ján Kollár* és a szlovák nemzeti ébredés – a szláv kölcsönösség eszméje; A szlovák emigrációs irodalom nemzetközi összefüggésekben.

Michal Kováč köztársasági elnök köszöntőjében a szlovák nemzet jóakarátú toleranciájáról szólt. Készségéről a kölcsönös megértésre és együttműködésre. *A tolerancia és a kölcsönös megértés a szlovákok sajátja. Aranyfonálként húzódik egész történelmünkön. Jozef Markuš*, a Matica slovenská elnöke is az öntudatos, mindenkire nagylelkű Szlovákiáért való küzdelmet tekintette szervezete perspektívájának.

Emil Horák Prágától Pozsonyhoz címmel foglalta össze a szlavista kongresszusok történetét, a prágai kezdettől máig. A színhelyek megválasztása a rendező országok jelentős évfordulója alapján történt. Szlovákiára Ján Kollár születésének 200., illetve a štúri szlovák irodalmi nyelv kodifikálásának 150. évfordulója kapcsán esett a választás.

A XI. szlavista kongresszus hivatalos külsőségei mindenekelőtt a szlovák államiság, a szlovák nyelv és kultúra 1100 éves hagyományának folytonosságát igyekeztek hangsúlyozni. A szláv apostolok emblémáival, *Mikuláš Klumčák* nagyszabású életmű kiállításával, a *Táto krajina ...* (Ez az ország) című színpadi kompozícióval. Az Istropolis hatalmas kongresszusi termében a színpad hátte-

rére vetítve méltóságteljesen magasodott a fenyők koszorúzta liptói Kriván, s alatta népviseletbe öltözött férfiak és gyertyavivő nők vonultak, miközben a reproduktorokból megszólalt az ószlovák/ószláv Miatyánk, amit később *Ida Rapaičová* élőben is előadott. A közérthető szimbolikus kötődés Štúr-idézzettel folytatódott (A szláváságról), majd a színen maradó férfiak két szlovák népdalt énekeltek. Ezt követően a nagyszerű *Ida Rapaičová Ján Hollý Svätopluk* jából szavalt részleteket Bernolák nyelvéen, s ezt a történelmi kört *Eugén Suchoň* operájának jelmezes kettőse zárta. Sajátos hangulat volt. Az is, amikor a *Šumiačan* -együttes férfiatagjai (ugye, *Šumiacor* Királyhegyaljárja magyarították a magyarosítás utolsó évtizedében) az egyik imádságnál féltérdre ereszkedtek.

Mert a külsőségekben itt és most nem a sértett és védekező szlovákság képei sorjázta- tak, hanem a hitében megújult, ezredéves múltjára lelő nemzet, amelynek nem kell titkolnia többé ősi, máig vállalt keresztény gyökereit, és nyelvének alapjait büszkén vallhatja a héber, a görög és a latin után a IX. századi Európa negyedik nemzetközi liturgikus, irodalmi, jogi és művelt köznyelvének.

Többünkben felmerült, hogy érdekes lenne egyszer nem szláv országban tartani a kongresszust, hiszen a világ minden jelentős államában foglalkoznak szlavisztikával. A szekeiülések, a viták a szlavisztika szigorú törvényeinek megfelelően zajlottak. A valóban ezernyi témából szinte lehetetlen volt kiválasztani a legérdekesebbeket, hiszen

”fedték egymást”, mind időpontban, mind előadóterekben.

A ”hungaro-szlavisztika” súlyának és hagyományának megfelelően szerepelt a kongresszuson, és nem kizárólag népes magyarországi delegáció formájában. *Ján Števček* elnöklétével és kezdeményezésére vita bontakozott ki a kétnyelvű írókról. Megállapítást nyert, hogy abszolút kétnyelvű alkotó egyidejűleg nehezen képzelhető el, az egyik nyelvnek időnként mindenképpen háttérbe kell szorulnia. Itt esett szó a nagy nyelvi váltásokról, megannyi szlovák író, *Pavol Országh Hviezdoslav*, *Štefan Krčmery* és mások magyar nyelvű zsengeiről, *Andrej Sládkovič* váltásáról a biblikus (cseh)szlovákról a štúri szlovákra, *Petőfi Sándor*, *Barók Béla* szlovák nyelvismeretéről, majd a nemzeti kisebbségek, köztük a magyarországi szlovákság kétnyelvűségéről. *M. Paríková* a népi kultúra szlovák-magyar kapcsolatait, *M. Leščák* a szlovák folklór etikai értékeit és szomszédnépi vonatkozásait, *S. Burlasová* a szlovák katonadalok interetnikus összefüggéseit vizsgálta, a brünni *Richard Pražák* *Ján Kollár és a magyarok* címmel küldött izgalmas tanulmányt a tanácskozásra.

Akadtak viták a szakkifejezések újraértelmezéséről is, amelyek érintik egész régióinkat. A szláv kölcsönösség a szlavofílség, a pánszlávizmus értelmzése koronként és nemzetenként változott, ugyanígy a szláv, a szlovien, szlovák. Volt olyan javaslat, hogy a slovien-t, amit a mai szlovák nyelv kialakulása előtti korszakra használnak, az ómagyar és más ”ó” példájára nevezzék ”ószlováknak”.

A magyar szlavisztikát félszáz fős küldöttség képviselte. A hagyományos szlaviszták között volt azonban nem szlavista is, a tudományok közötti kapcsolatok elevenségét, a népek közötti humánnum nemességét példázva. *Erdélyi Zsuzsannára* gondolok itt, aki ősi magyar imádságok magyarországi szláv rokonságát mutatta be Grábócról, Medináról, Horváltövről, s egy szlovák esti imát Pilisesévről.

A magyarországi szlovakisztika jeles eredménye, *A magyarországi szlovák nyelvjárások atlasza* (szlovák és német nyelvű kiadás) több szempontból is méltán került a kongresszus és a szlovák tömegtájékoztató figyelmének homlokterébe. A vasikos, nagy formátumú kötetet *Fügedi Erik*, *Gregor Ferenc* és *Király Péter* alkotta, *Király Péter* szerkesztette. Kiadója a Magyarországi Szlovákok Szövetségének Szlovák Kutatóintézete (Békéscsaba), a Magyar Tudományos Akadémia több éves támogatásával. A közvetlen kiadáshoz az Akadémia, a ”Kulturális emlékeink kutatása, dokumentációja és kiadása” téma keretében járult hozzá, és támogatta a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Alapítvány, valamint a Magyarországi Szlovákok Szövetsége.

Joggal állapította meg *Király Péter*, hogy az atlasz eddig ismeretlen adatokkal gazdagította a szlovák dialektológiát. A laikus érdeklődő is meglepődik a gyűjtési helyül szolgáló 48 település pontos szlovák helységnevein és az anyag gazdagságán, amit *Fügedi Erik* helytörténeti jegyzetei tesznek izgalmas olvasmányá. *Gyivicsán/Divičanová*

Anna a budapesti ELTE docense, a csabai szlovák intézet igazgatója (e kétnyelvű névhasználat a kongresszusi névkártyákon is érvényesült) Utószavában megállapítja, hogy az utóbbi négy népszámlálás során az 1960-as 31.000-ről 1990-re 13.000-re csökkent a szlovákok lélekszáma, ami azt mutatja, hogy *csökken az anyanyelv értéke ... és az etnikai kultúra értékének csökkenésével párhuzamosan csökkent a szlovák nemzetiségű lakosok száma. Az utóbbi évtizedben a nyelv teljes változásának folyamata kezdődött ... ehhez jelentősen hozzájárultak az olyan radikális folyamatok, mint az 1946-47-es csehszlovák-magyar lakosságcsere és az 1965-ben kezdődő erős belső gazdasági migráció. Egyes házasságok, a községek zártságának feloldódása válságos helyzetet okozott; a szlovák nyelv nyelvjárásként használatos szűkebb családi körben, szlovák beszélt köznyelv nem létezik, az irodalmi nyelvet pedig csak a kis létszámú szlovák értelmiség használja. Nagy veszedelem a nyugati nyelvek népszerűsége is. Mégis – az irodalmi nyelv, amit az iskolákban tanítanak, új nyelvi szintet alakít ki.*

A magyar küldöttség megbecsülését jelzi, hogy a budapesti szlovák nagykövetség baráti találkozót rendezett tiszteletére. Így a szlavista kongresszus a maga módján a magyar-szlovák kapcsolatok előmozdítója is volt.

II. A Literárny týždenník október 29-i száma *Laco Zrubec* kérdéseivel a magyarországi *Gregor Papuček* szlovák költővel, a hazai "alternatív (azaz a hivatalos Szövetséggel

szemben álló) szlovák szerveződések egyik vezetőjével, a Magyarországi Szlovák Írók Egyesülésének elnökével közöl hosszú interjút *Nincs már hová visszahúzódnunk* címmel. A Papučektól idézett cím a magyarországi szlovákok kétségbeejtő helyzetét foglalja össze a szlovák közvélemény számára. A költő félcímmapnyi fotográfián egy ütöttkopott budapesti hirdetőoszlop előtt mosolyog az olvasókra, feje mögött-fölött mozi-reklám, "Önveszélyes, közveszélyes" hirdetéssel, vállá alatt a McDonald's hívja mozi utáni csemegézésre a nézőket.

Olexa József : *Grafika*

Az első kérdés a siralmas publikációs lehetőségeket, a szlovákok egyetlen hetilapjának igen alacsony példányszámát és beszerezhetetlenségét firtatja. Papucek (egyébként a magyar honvédség magasabb rangú hivatásos tisztje) elmondja, hogy a lapot nem ott árulják, ahol a szlovákok élnek, Budapesten csak egy-két aluljáróban kapha-

tó. Az előfizetni akarókat a postán azzal utasítják el, hogy nem is tudnak a lap létezéséről. *Persze, akadnak aprócska kivételek, ha egy tisztességes emberre vagy egy eredeti szlovákra bukkannak. Az alacsony példányszám és olvasottság oka az, hogy nincsenek szlovák iskolák, s az olvasók, akik magyar újságot olvasnak, talán maguk sem tudják, hogy képesek lennének megérteni a szlovák szöveget ... Az átgondolt nemzetiségi politika a mi államunkban igen raffinált módon asszimilálja a kisebbségek soraiból megmaradt polgárokat. A parlament által elfogadott kisebbségi törvény igen későn jött. Olyan ez, mint amikor egy madárnak levágják a szárnyát és azután ösztökélik repülésre.*

A következő kérdés a magyarországi szlovákok lélekszáma. A kérdező 1880-ban 213.249-ről tud (hivatkozás nélkül), majd 1946-ban a Matica slovenská folyóiratára hivatkozva félmilliót közöl. A riportalany ezt az 1910-es népszámlálással egészíti ki, miszerint csak Békéscsabán 28.000-en vallották magukat szlováknak, a lakosság 70 százaléka. 1980-ban pedig 9.101-en az egész országban, ámde e hivatalos eredménytől eltérően legszerényebb becslése szerint 130.000 magyarországi szlovák van, akik nyilvánosan nem vallják meg nemzetiségüket. *Ennek oka az elmúlt rendszerek nemzetiségi politikája, amikor a nem magyarok nálunk eltűnésre ítéltettek ... A mai helyzet sem jobb. Nemrégiben megtekinthettünk a televízióban egy sorozatot arról, hogyan "űzték ki" a szlovákok a magyarokat Szlovákiából. Ez volt az álcázás. Nos, mondja*

meg, az adott helyzetben ki merészkedne magát szlováknak vallani?

A kérdező azonban visszatéríti riportalanyát a régebbi múltba, mondván, hogy a magyarországi szlovákküldözés gyökerei 1840-ig nyúlnak vissza, amikor magyar lett az ország hivatalos nyelve, s az 1868-as nemzetiségi törvény nem akadályozta meg a szlovák gimnáziumok és a Matica slovenská bezárását. Papuček a Monarchia széthullása utáni időket tekinti a legsúlyosabbnak, amikor az egyház is csatlakozott az állami magyarosításhoz. *Így van ez most is. Sajnos, már nincsenek szlovák papjaink. Amikor a II. Vatikáni Zsinat a nemzeti nyelveket rendelte a liturgia nyelvének a latin helyett, a magyar szervek ezt tipikusan rájuk valló módon oldották meg: az istentiszteleteket a plébános úr nemzeti nyelvén végezték.*

Laco Zrubecet azonban még mindig a múlt érdekli, amikor megjegyzi, hogy a kegyetlen magyarosítás a háború után ismét támadásba lendült. Papuček ezúttal az oktatás helyzetét mutatja be. 1949-től a 110 szlovák település 6 általános és 2 középiskolát kapott, ahol csak a tanítási nyelv volt szlovák a szellem nem. *Jól átgondolt dolog volt ez. A tanítók többsége magyar volt, szlovákiai áttelepültek, akik közül sokan kollaboráltak a fasisztákkal, és ezért menekültek Szlovákiából. Aztán ezt a kevés iskolát is elmagyarosították, és a szlovákok többsége kénytelen volt beadni a derekát. Így nem csoda, hogy sok földünk modern janicsárrá vált. Ma szégyellik magukat, hogy elődeik szlovákok voltak.*

A kérdező Rákoskeresztúr panelltömb-

jei között keresi az egykori szlovák falut, hogy virágot tessen távoli nénikéje sírjára. Papuček válaszában a néhai román államelnök-conducator szóhasználatával buldózerekről beszél, amelyek eltüntették a föld színéről ezt a nem kicsi szlovák falut, s egy idős szlovák néni éppen ősei temetője fölött lakik egy toronyházban. S e pusztítás nyomatékosítására elmondja Szuhahuta esetét, miszerint Szuhahuta 1962-ben a kellemesebb hangzás érdekében Mátraalmásra magyarítottatott. *Kinek hangzik ez a név kellemesebbnek? Asszimilálóinknak! Hasonló példákat tucatjával tudnék sorolni!*

A kérdések immár párbeszéddé alakulva a reciprocitás felé kanyarodnak, a magyarországi szlovákok genocídiumát és a szlovákiai magyarok jogait és ügyeskedéseit vetik egybe. Mert míg Magyarországon likvidálták a szlovák iskolákat, *Szlovákiában sorra nyíltak a magyarok, még "egyetemek" is, és mintegy 120 község van, ahol nincs szlovák iskola. Az államalkotó nemzetnek néhány szlovákiai faluban nincs iskolája.*

Gregor Papuček: *Azok, akik elmagyarosítottak bennünket és máig magyarosítanak, mindig alkotók és találékonyak voltak. Látzat-demokrácia van Magyarországon, mindenki annak vallja magát, aminek akarja. De már 80-90 éve tart nálunk az erős magyarosítás, a céltudatos átnevelés. A kínai kulturális forradalomra emlékeztető "szakkifejezés" után azt részletezi, hogy sokan vallanák magukat szlováknak, szerbnek, horvátnak, németnek vagy románnak, de félelemből inkább magyarok lesznek, s ez már nem demokrácia. *Semmiféle lehetőség nincs itt a**

kisebbség számára. Mindenütt erőteljesen dominál a magyarosító törekvés. Ha valaki kidugná a fejét, különféle módszerekkel földbe taposnák. Minket, írókat is.

Laco Zrubec: *Nálunk a szlovák magyaroknak(!) van a CSEMADOK-juk, amit a legmegrögzöttebb kommunisták alapítottak, Rákosi és Gottwald, Sztálin támogatásával. A Csemadok (Cseh-Magyarok) fennmaradt Szlovákiában, viszont a Matiča slovenskát mint tagsággal rendelkező szervezetet megszüntették ...*

Papuček a következőkben reális képet fest a magyarországi szlovákok szövetségének hatalomszolgáló tevékenységéről az elmúlt rendszerben, s e szolgálat részvétel volt a *Magyar Szocialista Munkáspárt nemzeti-ségpolitikai céljainak megvalósításában*. A múltidejű fogalmazás e társalgási rész végén jelenidőre vált: *Sajnos, ez a szövetség nem látszik életképes országos szervezetnek.*

Zrubec rövid közbevetése után Papuček a magyarországi szlovákok belső megosztottságát említi, miszerint a Szövetség bagatell 22 milliós állami támogatásából az alternatívok 2 millió alamizsnát kapnak. A magyarországi szlovák irodalom 1975. évi kibontakozása, az első eredmények felsorolása után a jelen nehézségei következnek. Csökken a szlovákul tudó gyermekek száma a tulajdonképpen nem szlovák szlovák iskolákban, az állami támogatás nem elég a nemzetiség fenntartásához, az immár rendszertelenül megjelenő irodalmi folyóirat kiadásához, tehát igencsak elszomorító a magyarországi szlovák irodalom helyzete. Az e

helyen mindinkább Papucek-monológga alakuló riport címadó részében ez áll: *Politikusaink nem óhajtották, hogy szlovákjaik legyenek. Ha igen, csak papíron a világ előtt, hogy kiabálhassanak és jogokat követelhessenek a szomszéd országok magyar kisebbségeinek ... Ha nekünk olyan jogaink lennének, mint a szlovák magyaroknak önöknél, boldogok lennénk. De ez csak a mi álmunk. Bánt, hogy például sok közéleti személyiségük a reciprotás ellen foglal állást. Sajnos, ezzel akarva-akaratlanul, tudatosan vagy nem, ártanak a mi ügyünknek. Nekünk, magyarországi szlovákoknak már nincs hová visszahúzódnunk. A reciprocitást csak azok ítélik el, akik egyoldalúan, a saját érdekükben támogatják a nemzetiségi kérdés megoldását. Ezt az önök politikusai nem látják? Azt hiszem, annak, aki a közvélemény előtt szót ejt a szlovák-magyar kapcsolatokról, át kellene tanulmányoznia a magyarországi szlovákok életének történetét. Ha ezt nem ismeri, inkább meg se szólaljon. Jó lenne, ha a szlovák-magyar kapcsolatokat kommentáló politikusaik közénk jönnének. Egyet-mást megmagyaráznánk nekik. Máskülönben az fenyeget minket, hogy elveszünk.*

Zrubec a névmagyarosításra tér, a tótkomlói Dénes Anna naív festő esetére, akinek apja a húszas években csak akkor kapott állást a vasútnál, ha megváltoztatta a Duška nevet.

Papucek beismeri, hogy az ő nevükből is hol Polgárt, hol Peterdit csináltak, s ily módon likvidálták a szlovák vezetékeket, amivel hamisíthatták a statisztikát. Ami

szertint például Püspökharvanban 1930-ban(!) egy szlovák sem élt. Menjen oda, nézzen körül. Máig szlovákok vannak ott és szép szlováksággal beszélnek.

Olexa József : Grafika

Zrubec utal a két szlovák gimnáziumra és az öt általános iskolára, ami mégis jelenthet valami biztatót a jövő szempontjából. Papucek szerint ezek csak papíron szlovák iskolák. Már 1960-ban erőszakosan elmagyarosították őket. Nálunk nincsenek szlovák iskolák. Túlnyomórészt magyar gyermekek tanulnak bennük, akik nem tudnak szlovákul és gyakran semmi közük sincs a szlovák nemzetiséghez. Egyesek azért járnak oda, mert közelebb van az otthonukhoz, mások azért, mert így felügyelet alatt vannak, hiszen a középiskoláknak van diákotthonuk. Aztán arra is számítanak a szülők, hogy ebből az iskolából könnyebb főiskolára jutni, netán ösztöndíjjal külföldre is. Így csak nagyon ritkán járnak ezekbe az iskolákba tényleg azok, akik odatartoznának.

Papuček elmondja Zrubec kérdésére, hogy őrizte ő meg magát szlováknak a szlovák iskolák elmagyarosodott diákjaival ellentétben. *Azon kevés szerencsések egyike vagyok, akinek az általános iskolától az érettségig lehetősége volt úgy-ahogy szlovákkul tanulni.* De a túlnyomó többség nem vallja be szlovák származását, sokakat kényszerítettek névmagyarosításra. Az utóbbi két-három évtizedben például Békéscsabán a pap csak magyarul keresztel, esket és temet. Pedig a csabai telefonkönyv árulkodik a lakosság eredetéről.

Zrubec elismeréssel adózik Papuček szép szlovák nyelvének, amely sokat őriz Piliszentkereszt (Mlynky) nyelvjárásából. A költő büszke is erre. *Szülőfalum ... a Pilisi hegyekben (egykor Pleši hegyek) nyilván már Szvatopluk birodalmának idején létezett Plešč néven és egészen századunk örvényes éveinek végéig tisztán megőrizte szlovák jellegét. Ha valaki mindlunk harminc vagy negyven évvel ezelőtt magyarul szólalt meg, tudtuk, hogy nem falubeli.*

A költő jelenlegi munkájának kérdésfelelete után az zárja a riportot, hogy mit vár, milyen támogatást szeretne Szlovákiától. Legalább erkölcsi támogatást. *Végre másodszor van anyaállamunk. Fellelégeztünk. Éppen ezért kellene beszélünk a reciprocitásról. Mi nem azt akarjuk, hogy az önök szlovák magyarjainak ne legyen elegendő anyagi eszközük, támogatásuk és joguk. Nem szemet szemért, fogat fogért, ahogy ők képzelik a reciprocitás alapelvét ... Aki elveti ... az nem akarja, hogy olyan jogaink és lehetőségeink legyenek, mint a*

szlovákiai magyar kisebbségnek. A nemzet csak egyszer veszhet el, de akkor mindörökre ...

*

Erős szavakkal kellene minősítenem a riportot, de ezt bizonyára sok nemzetét féltő szlovák megteszi helyettem. Ehelyett inkább néhány tényre hívnám fel a figyelmet, s azután folytatnám jegyzeteimet, ezúttal a magyar-szlovák kisebbségi témánál maradva.

Gregor Papučeknek tudnia kell, hogy a magyarországi szlovákokat Trianon szakította el nemzeti-etnikai tömbjüktől. A magyarosítástól megmenekült szlovákságnak Csehszlovákiában is időre volt szüksége nemzettudatának, művelt köznyelvének kialakítására. Ez a modern szlovák nyelv egyre nagyobb nehézséget jelentett hazai szlovákjaink számára. 1945 után fel is vetődött a kérdés, nem kellene-e nyelvjárásban kiadni az egyetlen hetilapot. Sőt! Nem tudom, nem lenne-e fájdalmas dolog egy mai idősebb csabai szlováknak a biblikus cseh helyett mai szlovákkul olvasni-énekelni a Tranosciust, meg a többi régi szent szöveget.

A hazai szlovákok szomorú statisztikai adatai a magyarosításon kívül az 1945 utáni Csehszlovákia brutális nemzetiségi politikájának köszönhetők. A felére magyarosított szlovákokat ért kegyelemdőfés a Csehszlovákia által kikényszerített lakosságcsere volt. Aminek nem is az volt a célja, hogy megmentse a magyarországi szlovákokat, hanem hogy megszabaduljanak a csehszlo-

vákiai magyaroktól. Az itt maradók szégyellték magukat ezért is, meg a szlovákiai magyar elűzéséért is.

A Szlovákiából elűzött magyarok az első köztársaság 20 éve alatt ugyancsak elég jól megtanulhattak szlovákul, ha meg tudták teremteni a hazai szlovák oktatás ilyen-olyan alapjait. És hogy ma mégis van szlovák értelmiség hazánkban, azért inkább hálásnak kellene lenni nekik, akiket egyformán üldöztek nácik, fasiszták és éppen megtűrték a kommunisták.

Ami a rákoskeresztúri buldózereket illeti: A szlovákiai szlovákok elégték már meg szlovák és magyar városaik tönkretételét! Szuhahuta és Mátraalmás? Hát elfejtettük Štúrovot, Hurbanovot, Gabčíkovot, meg a többit? Megtisztelő dolog, hogy az MDP és az MSZMP is a vádlottak padjára került a riportban magyarosító politikája miatt. Tudnunk kell, hogy a CSKP, SZKP, meg a miénk igenis csehtelenítettek, szlováktalanítottak, magyartanalítottak éppen a hatvanas évekig. Aztán lassan engedtek a tényleg jól átgondolt, Moszkvából irányított nemzeti-eskedésnek, valamennyiünk kárára. Ezt nyögjük most is, akár a többi négy és fél évtizedes örökséget.

Igencsak szomorú a névháború. Volt idő, amikor divat lett a magyarított név, aztán kétségtelenül bizonyos előnyökkel járt, sőt egy időben életeteket is menthetett. Nem szerencsés ma hivatkozni ezekre, hiszen mindenféle névváltoztatás ellenére tájaink telefonkönyvei mindenütt tele vannak "idegen" nevekkal. Például Bécsé csehekkel, Prágáé németekkel, Pozsonyé magyarokkal, Buda-

pesté, Csabáé szlovákokkal és másokkal. Elég sokan vagyunk hát, akik nem magyarosítottuk a nevünket, pedig engem is nemegyszer megmosolyognak az ä betű kiejtését nem ismerők... A Pilis nevének Szvatopluk birodalmabéli alakjára nem éppen szerencsés a mai magyarországi szlovákság vélt és valós sérelmeit tartalmazó riportban hivatkozni. Az ősök állítólagos izmainak emlegetése a kései leszármazottak gyengeségét mutatja, számos modern *szlovák* gondolkodó szerint is. A *szlovák magyar* szlovákiai helyett, meg a cseh Komárom és a cseh Tatra és társaik egyszerűen térségünk köztudatlanságának jelci.

III. A kisebbségek politikai játékszerként használásának riasztó példáját láttam a *Ludové noviny* 1993. április 29-i számának *Politika* rovatában *Imrich Fuhl* szerkesztésében. Baloldalt két hasámban a pilisszentkereszti (Mlynky) utcanevekről cikkezik. Teljesen igaza van, amikor a közelmúlt szomorú emlékei után vissza akart térni a község paraszti észjárása szerint alakult ősi elnevezésekhez. Okos ötlet a kompromisszum is – mint mindenben, így az utcanévháborúban is. Eszerint a hivatalos magyar utcanevek alatt írják az eredeti szlovákokat. A szomorú az a dologban, hogy a háborúskodás szelleme árad az írásból.

Az egészséges észjárás azt diktálná, hogy ez eredeti szlovák utcanevek változatait a történeti szlovák alakokból származtatnánk. Csakhogy Kossuth Lajos, Petőfi Sándor, Rákóczi Ferenc és a magyar (par-

don, magyarhoni) história más nagy neveinek "eltávolítását" valamiféle magyarellenes, bizonyos "reszlovakizációhoz" vezető lépésnek magyaráznák; emellett olyan "érvelésekre" is fel kellene készülnünk, miszerint még is magyar kenyere tesszük. A magyar elnevezések megtartásának további indoka lehetne, hogy ezek a nagyságok tulajdonképpen hozzánk, szlovákokhoz is tartoznak, akik már háromszáz éve élünk itt. Aztán itt van a nem éppen legalkalmasabb politikai helyzet: a magyar polgártársak egy részének bizonyos türelmetlensége és az enyhén szólva nem legideálisabb szlovák-magyar viszony.

Tapasztalataim szerint az ilyesmi nem a magyar nemzetiségű lakosok problémája. A falu többségét alkotó szlovákokkal kellene megegyeznie az oldal írójának és szerkesztőjének, és jobb lenne nem előre félnie el sem hangzott megjegyzésektől. Az egész cikk legmélyebben gyökerező problémáját én a csaknem háromszáz éve itt lakó szlovákok és a magyar, magyarországi, magyarhoni történelmi nagyságok viszonyának interpretálásában látom. Igen, arról mind magyar, mind szlovák részről megfélemedeznek, hogy ez az Uhorsko-Magyarhon a közös haza valósága volt. Nem csak a 300 éve levándorolt szlovákoké, hanem a Felföldön maradóké is. Ezt az etnikumfölköt, kétségtelenül magyar elnevezésű országot, közel ezeréves közös kultúráját kezdték a modern nemzettéválás korában magyarosítani és szlovákosítani. Magyarok és szlovákok legjobbjai 150 éve szemelomharcot folytatnak a kölcsönös gyűlölködés, az elzárkózás, a sajátkeresés ellen.

Általánossá vált az etnikai Magyarországon, Szlovákiában gondolkodás, rendszerint minden tudományos alap nélküli mítoszok aktuálpolitikai bevetése, miáltal egyre távolabb kerülünk a *Szent Istvántól* jószerint a múlt század derekáig tartó közös ország- és hazatudat valóságától. Ez a negatív szemléletmód jellemzi Imrich Fuhl gunyoros betoldását a "pardon Uhorsko"-t, azaz a pardon-Magyarhont, Gregor Papuček kétségbeesett vagdalkozását a hazai szlovákok megmentéséért a reciprocitás követelésével. Tovább távolodunk ugyanis a realitástól, ha egyenlőségjelet teszünk a szlovákiai magyarok és a magyarországi szlovákok közé. Hazai szlovájkjaink etnikai megőrzéséhez az egészséges Uhorsko-Magyarhon szlovák művelődésének terjesztésén át vezetne az út. Az önálló állammá vált anyaország virágzó tudományának, ismeretterjesztésének segítségével, erkölcsi és anyagi támogatásával. Amint azt Gregor Papuček is reméli interjújának *befejező* részében. Akkor talán nem mondják majd Pilisszentkereszt *szlovájkjai*, hogy fölöslegese a kétnyelvű utcatáblák.

Gondolja meg viszont Imrich Fuhl, mit okozhat pilisszentkeresztí földíjei nemzeti nyelvi tudatában, hogy politika-rovatának jobboldali hasábjain a Szlovák Nemzeti Tanács nyilatkozatát közli Bős-Nagymarosról. Ez a manipulálás bizony okozhatná, hogy szentkeresztí olvasói kijelentnék: *Az önkormányzat valami okosabbra is használhatná azt a költségvetési pénzt.* Mert mi köze van a Horná ulicának Gabčíkovo-hoz?! Persze, úgysem olvassák el a nyilatkozatot. Bocsánat, de talán nem is nagyon értik a

szövegét szakkifejezései és minden ilyen írás hivatalos nyakatekertsege miatt. Akkor hát kinek szól, mit keres azon a helyen?

IV. Kétszeresen nehéz és felelősségteljes keresztény egyházaink kapcsolatrendszer. Hiszen hol lenne nyilvánvalóbb a szeretet, a megbocsátás, a türelem krisztusi alapelveinek gyakorlata, mint az évezrede közös akolban és pásztor alatt élő magyar és szlovák népnek. Közös nemzeti védőszentünk és szentjeink, *Pázmány Péter* szlovák nyelvtelremtő igyekezete, a cseh menekült és szlovák evangélikusok évszázados reménysége a magyarhoni függetlenségi harcokban, különösen a Rákócziakban közös kincsévé lenne használható mai ellentéteink oldására. Ehelyett azonban mindig csak sérelmeinkre hivatkozunk, megsértődünk, bezárkózunk, nem járjuk a megismerés-megértés útját, a másiktól várjuk a békejobbot.

A pilisszentlászlói példázatról van szó. A szlovák faluba magyar és szlovák egyházi és világi hatóságok okos közreműködésével fiatal szlovákiai egynyelvű plébános érkezett. Példa nélküli, ígéretes kezdeményezés, tizenhárom hónapig. A fiatal pap hamarosan maga is érezhette, hogy a magyar nyelv tudása nélkül nem teljesítheti méltóképpen hivatását sem szlovák hívei, sem a fővárosközeli falu magyar víkendesei és alkalmi turistái körében. Szerencsétlen hangvételű cikk jelent meg a Pest Megyei Hírlap 1991. augusztus 5-i számában, erre a hasonló válasz októberben, és a rokonszenves fiatal pap visszament Szlovákiába. A hazai szlovák he-

tilap is visszatért az ügyre ez év április elseji számában. Hosszú lenne a sajtószemle, ezért csak azokat a gondolatokat emelem ki, amelyek kapcsolódnak a Gregor Papuček és Imrich Fuhl anyagaiból levonható tanulságokhoz.

Idézzünk kommentár nélkül a Pest Megyei Hírlapban 1991. szeptember 25-én rövidített változatban megjelent válaszcikkből, de szlovák hetilapunk 1991. október 17-i számából, szlovák nyelvből fordítva. *A szerző (J.A., Pest Megyei Hírlap) a magyarországi szlovákok nyelvtudását gúnyolva talán nem tudja, hogy a nyelvjárások közötti különbségek és az azokból eredő esetleges megértésbeli nehézségek nemcsak a szlovák nyelvre jellemzőek. Például a magyar diákok is bizonyára nehezen értenék első hallásra mondjuk a moldvai magyari vagy egy csángó paraszt nyelvét. Például Dunaszerdahelyen, a Szlovákiában élő magyarok metropolisában általános, hogy a magyar szót szlovákul ragozzák. Nincs abban semmi különleges, semmi kivetnivaló... Ilyen gúnyolódást csak a többségi nemzet rosszindulatú, tájékozatlan képviselője engedhet meg magának, aki ráadásul toleranciahiányban is szenved. Meggyőződésünk... hogy a dunaszerdahelyi templomban a maroknyi helyi szlovák sokkal kevésbé érti a magyar prédikációt, mint a szentlászlóiak a szlovákokat... Nem hisszük tehát, hogy megalázó stílusban illik írni a pilisi szlovákok archaikus nyelvéről. És főként az esetben nem, ha nem feledkezünk meg róla, hogy a magyarországi szlovákok nyelvét a természetellenes asszimiláció alakította.*

A *Valóban teljesen asszimiláltak vagyunk és minden reménytelen?* című Imrich Fuhl által összeállított záróciikkből egyértelműen kiderül, hogy a fiatal szlovák pap megállta a helyét. Belátta, hogy *más látogatóba menni Szentlászlóra, és más ott élni.* Becsületére legyen mondva, hogy igyekezett magyarul tanulni, magyar szentmisét celebrálni. Nyilván megdöbbenette, hogy a budapesti üdülők számára tartott mise után nem a magyarok, hanem a helyi szlovák asszonyok hálálkodtak neki.

V. 1993 tavaszán három hónapig láthaták a pozsonyiak a Szlovák Nemzeti Múzeumban a *Szlovákok az Alföldön* című kiállítást a Szlovák Nemzeti, Történelmi és a békéscebsabai Munkácsy Mihály Múzeum rendezésében, az utóbbi anyagából. *Matej Mazán* csabai muzeológus az alábbiakban foglalta össze a csabai szlovákok sorsát az utóbbi háromnegyed évszázadban. *A húszas évek elején több mint 500 család telepedett le Békéscebsabán, nagyrészt Erdélyből. Az egész országban hivatalossá vált a nacionalista politika, ami megnyilvánult ezen a vidéken is, de itt sohasem került túlsúlyba. Magától értetődő volt a szlovák nyelvhasználat, illetve kétnyelvűség, akár a mindennapi életben, akár a hivatalos ügyintézésben.* A harmincas-nyolcvanas évek névmagyarosító-adminisztratív hulláma ellenére a személyes kapcsolatokban a szlovák nyelvet használták. *A döntő fordulatot a második világháború vége jelentette... a nemzeti lét szabad vállalását igen hamar elnémította a nagyhatalmak által deklarált kollektív*

bűnösség alapelve. Ebben az értelemben került sor a magyar-csehszlovák lakosság-cserére, ami sorscsapás volt a magyarországi szlovákok számára főleg Békés megyében. A legtöbbször rémhírterjesztéssel összekapcsolt agitáció, valamint a magyar gazdaság nyomorúságos helyzete következtében... Békés megyéből 7500 ember vándorolt ki. A maradék egyre kevésbé vallották nemzeti identitásukat... amihez a környező országok nemzetiségi politikája is hozzájárult. Mazán óvatosan derülátó a szlovák tárgyi emlékek, a hagyományok őrzése tekintetében, amiben szerepe van a szlovák tanítási nyelvű általános iskola és gimnázium 40 évi megszakítás nélküli működésének. A jövő pedig... a nagypolitikától és annak támogatásától függ: az itteni igények kielégítése, élő kapcsolatok az óhaza intézményeivel és ha kell, az identitás megőrzésének támogatása "pozitív diszkriminációval".

A kiállítási katalógus objektivitásának köszönhetően a szlovák közönség olvashatta a fenti gondolatsort, amit Szlovákia részéről *Ján Botík* néprajztudományi szempontból alapos és tárgyyszerű elemzése követett. Különösen a "régi" Magyarország, Uhorsko-Magyarhon szlovák kultúrájának egyetemessége figyelemreméltó: *Az alföldi szlovák értelmiség köréből sokan kerültek a szlovák nemzeti kultúra kiváló személyiségei közé. Bohuslav Tablic, Štefan Leška, Juraj Ribay (Pest megye), Matej Markovic, Samuel Tešedík, Ludovít Haan, a Jenesskyk, Kutlíkok, Hrdličkák és Szeberényiek (Békés-Csanádi területe).*

Ezután már a rosszul értelmezett 1868-as nemzetiségi törvény következik, majd a magyarosítás korszakát Ladislav Deák és Dušan Kováč történésztől idézi. A második világháború utáni eseményekről olvashatjuk ugyan, hogy a lakosságsere áttelepülői érezhetően meggyengítették a szlovák kisebbséget, mivel ... eltávozott a szlovákok legöntudatosabb része és a szerény szlovák értelmiségnek csaknem valamennyi tagja. A néprajztudós a továbbiakra is a történeteket idézi meg Alexander Kormoš, a magyarországi szlovákok ismert költőjét és publicistáját. Ezen információk szerint 1949-től erőszakos asszimilálás folyt, nem léteznek szlovák iskolák, csak nyelvet tanítók, nincs nemzetiségi törvény, demokratikus parlamenti és közigazgatási képviselő, nincs nemzetiségi kiadó. Egyetlen szlovák hetilap van, meg egy évnegyedes irodalmi, de a Szövetség Szlovák Kutatóintézetének létrehozása legalább valami reményt ad a hagyományok ápolására. A radikálisabb érdekvédelem azonban az alternatív szervezeteiktől várható...

A Szlovák Szövetség Kutatóintézetének nyári békéscsabai konferenciáján a szlovákiai résztvevők osztogatták a *Slovenský národ* (Szlovák Nemzet) című hetilapot. Az egyik (ápr. 13.) címlapján *Landaszmann* (!) György budapesti főrabbi hírhefti kijelentése olvasható öles betűkkel a bőgatyáról és a barackpálinkáról. A másikra (máj. 4.) *Duray Miklóst* montírozták egy magyar határrevíziót falra festő térképbe, s bizonyítékul egy 1926-ból származó levelezőlap fotói látha-

tók. A "Hiszek egy Istenben, hiszek egy házában, Hiszek Magyarország feltámadásában" című revíziós mondókát kilencszer kellett leírni, 9 ismerősnek elküldeni... Más már nem is fért a lap címlapjára.

*

A pozsonyi Vasárnapi Új Szó ez év szeptember 5-i számában *Miklósi Péter* interjút készített *Jozef Tarčikkal*, a Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériumának államtitkárával. Az államtitkár nyilatkozatából ... *Újdonságként bevezettük a humán tantárgyak magyar és a természettudományi tárgyak szlovák nyelvű oktatásának lehetőségét ... ha valaki még jobban fog tudni szlovácul, még jobban fog érvényesülni ... Nyilván maga sem menne el tanítóskodni az árvai falvak bármelyikébe, hiszen elég, hogy rossz szörendet válasszon, és fennhangon derül az egész osztály ... A riporter szavaiból: ... Inkább turistaként vágyódom Árvába, semmint tanítóként. Ám ha mégis ... pár hét alatt tisztábban beszélnek szlovácul, mint a pozsonyi parlament jónéhány tősgyökeres szlovák képviselője ... Arra ... statisztikákat is felhozhatnék, hogy a szlovák iskolát látogató magyar anyanyelvű gyerekek nehezebben boldogulnak az egyetemeken és főiskolákon, mint a magyar középiskolában érettségizettek ... A szlovákiai magyarok aláírások tízezreivel tiltakoznak az "alternatívna" mondott, magyart is oktató iskolatípus ellen.*

König Frigyes : Nagy alternatív (olaj)

